

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ОВОЧІВНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

ШАБЛЯ О.С. – кандидат економічних наук

orcid.org/0000-0002-2669-0711

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства

Національної академії аграрних наук України

РУДЬ В.П. – кандидат економічних наук

orcid.org/0000-0002-2464-0200

Інститут овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук

КОСЕНКО Н.П. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0002-0877-6116

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства

Національної академії аграрних наук України

Постановка проблеми. Овочівництво є однією з провідних галузей сільського господарства України, і особливо її південних регіонів, де склалися сприятливі природні умови для вирощування овоче-баштанних культур. Оптимальне співвідношення теплових та інсоляційних ресурсів, а також ґрунтів піщаного та зв'язано-піщаного гранулометричного складу, стали головною передумовою отримання овоче-баштанної продукції високої якості [1].

Результатами військових дій, які наразі проходять на території України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації, є не лише людські втрати, а й шалені збитки для економіки нашої держави, зокрема в агропромисловому секторі. Це знищені поля, вкрадене збіжжя та техніка, готова продукція, зруйновані та розграбовані склади. Вторгнення Росії в Україну створює великі ризики для сільськогосподарського виробництва. Ситуацію для аграріїв ускладнюють бойові дії, заміновані поля і дороги, нестача палива, витратних матеріалів і робочих рук. Проте експерти говорять і про інший бік війни, а саме – можливий дефіцит овочів і кавунів, що вирощують господарства на півдні України. Проблеми, пов'язані з війною, не оминули сектор овочівництва і баштанництва. Основною з них, на думку експертів Українського клубу аграрного бізнесу (УКАБ) є скорочення посівних площ під цими культурами через тимчасову окупацію росіянами Херсонської, Донецької, Луганської і, частково, Запорізької та Миколаївської областей [2].

Особливо відчутною для українського ринку овочів є окупація практично всієї Херсонської області, на території якої в мирні часи вирощувалося найбільше овочевих культур порівняно з іншими областями – 14% від усього врожаю. Зокрема, найбільший внесок ця область робила у вирощуванні помідорів, огірків і цибулі. Кожен третій вирощений в Україні томат був родом із Херсонщини, а частка огірків і цибулі в загальній структурі українського виробництва складала по 12% [3]. Слід наголосити, що овочі і продовольчі баштанні культури цінні й тим, що вони придатні для технічної переробки – виготовлення консервів та соків, квашення, соління, сушіння, що дає змогу зберігати їх тривалий час та транспортувати на будь-які відстані [4].

Споживання овочів, починаючи з 2000 р., зростає і на сьогодні рекомендована норма (161 кг на 1 особу на рік, або 440 г на добу) задовольняється у повному обсязі [5]. В той час, як у США рекомендують споживати 500–650 г овочів та 200 г фруктів у день, що становить 255–310 кг у рік [6].

Відмінною характеристикою галузі є те, що при правильному підході до вирощування та маркетингу ця галузь є високорентабельною на відміну від інших сегментів АПК навіть у період дії воєнного стану в Україні.

Розроблення і впровадження наукових розробок у виробництво овочевої продукції у воєнний час дозволить вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки громад, підвищити рівень координації системи, дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії, або післявоєнного відновлення країни.

Вирішального значення на сучасному етапі розвитку галузі овочівництва в Україні набуває проблема підвищення його економічної ефективності. Удосконалення і впровадження технологій вирощування овочевих культур в різних агрокліматичних зонах висувають цілу низку складних задач, до яких відносяться: створення та широке розповсюдження сортів і гібридів овочевих культур вітчизняної селекції, придатних до вирощування в різних регіонах України; розробка комплексу агротехнічних заходів, який включає норми, строки та способи внесення добрив, режими зрошення, заходи боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами; вивчення впливу погодних умов на ріст та розвиток культур та формування їх врожаю, зіставлення агрокліматичних ресурсів територій вирощування з вимогами культур та ін. По мірі розвитку і удосконалення інформаційних технологій та інноваційних формувань, необхідно створити умови для того, щоб товаровиробники дізнавалися про інновації не тільки на виробничому досвіді передових господарств, а й безпосередньо від наукової установи ще на стадії створення інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва та впровадження передових технологій досліджували такі відомі вчені-економісти, як М. Зубець, П. Саблук, О. Крисальний, В. Амбросов, М. Кропивко,

В. Трегобчук, В. Ситник та ін. Окремі аспекти ефективності виробництва вивчали В. Каплуненко, П. Коваленко, М. Роїк, М. Ромашенко, О. Татаріко. Основна увага даних авторів приділялася визначенню проблем використання інновацій в аграрній сфері та необхідності впровадження потужних технологій. Проект «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року» включає першочергові кроки, які необхідно здійснити, щоб змінити підхід до розвитку та впровадження інновацій в Україні [7]. Зокрема, передбачено стимулювання інноваційної діяльності, а також розроблення механізмів впровадження інноваційних методів у господарсько-економічну діяльність.

У звіті «Про глобальну конкурентоспроможність 2020–2022 рр.», за даними Всесвітнього економічного форуму, Україна посіла 85-те місце серед 141 досліджуваних держав. А у 2021 році, за даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), Україна обіймає 83 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій» [8]. Крім того, в Україні відбувається поступове зниження інноваційного потенціалу. На розвиток виробництва сільськогосподарської продукції на сьогодні направляється лише 61,8 млрд. грн, що менше, ніж як у 5 разів від необхідного. Отже, посилення інноваційної діяльності, в сільському господарстві взагалі, і в овочівництві зокрема, вимагають детального дослідження, що також потребує використання різних методів і механізмів впровадження.

Життя країни в умовах війни потребує швидких заходів реагування науки, органів влади, щодо прийняття законів в умовах російської агресії. Тому, наразі актуальним залишається питання забезпечення надійності та ефективності функціонування економічної системи України, сталого розвитку регіонів на базі інноваційних рішень, забезпечення продовольчої безпеки країни, повноцінного харчування, особливо у умовах воєнного стану. Успішне вирішення цих проблем забезпечить вітчизняному виробнику овочевої продукції гідне місце як на внутрішньому, так і на світовому ринках. Це,

у свою чергу, вимагає вдосконалення науково обґрунтованої структури посівних площ за регіонами на основі ефективних рішень в овочівництві.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан галузі овочівництва, здійснити прогноз подальшого розвитку галузі в Україні.

Методи дослідження. У статті застосовано сукупність загальнонаукових методів і підходів емпіричного та теоретичного пізнання: абстрактно-логічний, системного підходу, статистичний, монографічний, моделювання, комплексного аналізу, узагальнення.

Результати досліджень. Загальна площа під зерновими і зернобобовими культурами на сьогодні складає 15948,4 тис. га (57,9% до загалу), соєю – 1322,9 тис. га (4,8%), кользою і ріпаком – 1004,5 тис. га (3,6%), соняшником – 6665,1 тис. га (24,2%), буряком цукровим 226,6 тис. га (0,8%), картоплею 1283,2 тис. га (4,7%), овочевими і баштанними культурами відкритого і захищеного ґрунту 522,6 тис. га (1,8%), буряком кормовим 175,8 тис. га (0,6%), кукурудзою кормовою 216,4 тис. га (0,7%), плодами ягодами і виноградом 225,2 тис. га (0,8%) (рис. 1).

Не зважаючи на те, що частка овочевої групи в загальній структурі посівних площ складає 1,7%, галузь овочівництва в останні роки виступає у якості гаранта продовольчої безпеки країни, оскільки її частка у структурі продовольчого кошику постійно зростає і на сьогодні сягає 21% і, а у загальній виручці рослинництва становить 1/5 частину поряд із зерновим культурами, які в структурі посівних площ займають 57,9% [9].

Посівна площа під овочами у 2021 році була 522,6 тис. га, з них: 6,3 тис. га під захищеним ґрунтом та 61,8 тис. га було зайнято під баштанними продовольчими культурами. Загальний валовий збір складає 10,2 млн. т, урожайність – 19,8 т/га. У передових спеціалізованих господарствах півдня України за ріпчинного зрошення врожайність помідорів і цибулі ріпчастої сягає 100–120 т/га; перцю солодкого та баклажанів – 60–80 т/га; капусти білоголової, моркви, буряка

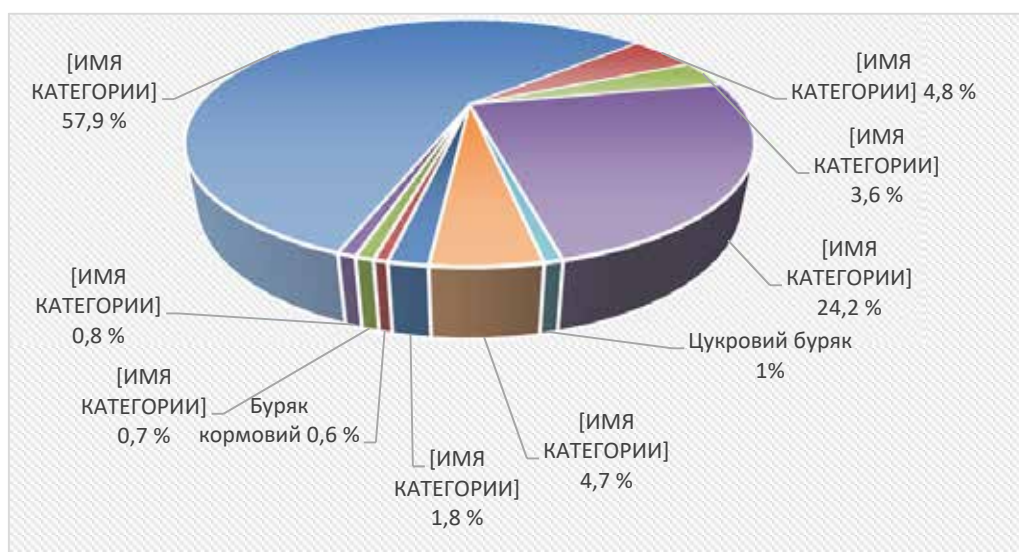

Рис. 1. Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур в Україні, 2021 р.

*Джерело: Побудовано авторами за даними [3].

столового і кабачка – 80–100 т/га. За досягнення такого рівня врожайності всіма виробниками овочів відкритого ґрунту, валове виробництво овоче-баштанної продукції в Україні може бути збільшено в 3–4 рази (до 25–30 млн. тон).

За ґрунтово-кліматичними зонами України виробництво овочів розподіляється наступним чином: Степ – 4,3 млн т (42,2%), Лісостеп – 3,9 млн т (38,2%), Полісся і Карпати – понад 2 млн т (19,6%).

Переважає більшість, а це 80,4% виробництва овочів зосереджена в зоні Степу та Лісостепу України. У Зоні Степу у 2021 році овочеві культури займали 193,5 тис. га, із цієї площі зібрано 4420,2 тис. т овочевої продукції. У Зоні Лісостепу овочі займали 135,0 тис. га та із цієї площі зібрано 2860,1 тис. т овочевої продукції.

У Степовій та Лісостеповій зонах України виробляється 85% баклажанів, перцю солодкого – 78%, томатів – 63%, цибулі ріпчастої – 52%, огірків – 42,7%, буряків столових – 27,6%, моркви – 26,1% та баштанних продовольчих культур – 72,8%. Таким чином, встановлено, що фактор природних умов має особливо суттєве значення для ефективного ведення овочівництва. Тому, саме

з врахуванням цієї обставини і пропонується визначити оптимальні структури посівних площ і визначити можливості збільшення виробництва в інших регіонах України.

Головною причиною значного скорочення виробництва овочів є те, що південні регіони, які були лідерами з виробництва овочевої продукції, частково чи повністю на даний час окуповано, або перебували в зоні ведення бойових дій (Херсонська, Миколаївська, Запорізька області), що значно стримує розвиток галузі овочівництва.

Внаслідок бойових дій Україна втратила можливість вирощувати та продавати овочі з 30% території: зараз на них тривають активні бойові дії, або вони перебувають під тимчасовою окупацією (Херсонська, Харківська та Запорізька області), або території, що були звільнені, але заміновані, що стримує на сьогодні виконання Державної цільової програми з розвитку овочівництва та виробництво довоєнного рівня овочевої продукції (10,4 млн. т/рік) (табл. 1).

Так, Херсонська область виробляла до 34% баштанних і біля 12% овочевих до загалу. Частка виробництва по помідорах сягала – 28%, баклажанах – 39,6, перцю

Рис. 2. Виробництво овочів в розрізі регіонів виробництва в Україні, 2021 рік, тис. т

*Джерело: Побудовано авторами за даними [3].

Таблиця 1

Частка окупованих областей у посівних площах та валових зборах овочів і баштанних продовольчих культур, 2021 р. року

Області	Посівна площа, тис. га	Частка області дозагалу, %	Валовий збір, тис. т	Частка області дозагалу, %
Овочі всього				
Херсонська	40,7	8,8	1231,16	12,4
Запорізька	11,7	2,5	256,12	2,6
Харківська	31,6	6,9	568,08	5,7
Сума областей	84,0	18,2	2055,36	20,7
Всього по Україні	460,8	100,0	9935,16	100,0
Баштанні продовольчі культури				
Херсонська	22,5	36,4	168,46	33,3
Запорізька	2,7	4,4	27,51	5,5
Харківська	3,6	5,8	35,80	7,1
Сума областей	28,8	46,6	231,77	46,1
Всього по Україні	61,8	100	503,13	100

солодкому - 25, капусті цвітній – 47, пекінській – 54, головчастій – 5, огірках 11, гарбузах – 4,4, кабачках – 7, цибулі ріпчастій – 8,7%. Ситуація на Запоріжжі складна, біля 60% території – окуповано. Область виробляла до 3% овочів до загалу. Харківська область займає 5–7% у структурі виробництва. Сумарно по окремих культурах дефіцит складе – по помідорах – 36%, перцю солодкому – 32%, редисці – 22%, огірках – 24%, перцю гіркому – 21, цибулі ріпчастій – 18, кабачкам – 16, гарбузах – 15%, буряку столовому – 14%, моркві – 12,5%, капусті всіх видів – 12, часнику – 10, кукурудзі цукрової – 4,2%.

Отже, на сьогодні біля 20% виробництва овочевої та 46% баштанної продукції втрачено. В кінцевому підсумку дефіцит складає біля 2 млн. т овочів та 230-250 тис. т баштанних продовольчих культур.

Навесні 2023 року Україна проходить пік цін на овочі. Так, на сьогодні середня ціна, до прикладу, на помідори у супермаркетах великих міст України становить від 90 до 150 грн/кг, а огіркі коштують в середньому 90–110 грн. У столиці ціни ще вищі: інколи ціна за кілограм помідорів становить від 200 до 350 грн. Салатний набір, або так звана зелена група може здорожчати на 30% протягом травня. Красива, дорога і імпортна - це про зелень, яка заповнила українські торгові центри. Нині закордонного кропу чи петрушки, на наших полях, особливо у зимовий період – понад 80%.

Чому так відбувається? До основних причин удорожчання овочів на початку 2023 року можна віднести наступне:

- висока імпортозалежність галузі, особливо у весняний період. За даними Держкомстату, не зважаючи на те, що в Україні виробляють понад 40 видів овочевих і баштанних культур, масово, вирощується біля 10 традиційних овочевих і баштанних культур. Нажаль, асортимент малопоширених культур, ранніх огірків та помідорів на ринках України, особливо у супермаркетах, почав забезпечуватися, в основному за рахунок імпорту. Попит на ці культури від роздрібних та оптових мереж є значним і помітно перевищує пропозицію, і, найближчим часом, буде зростати. Крім того, в зв'язку з перебоями імпорту із Туреччини внаслідок землетрусу ця тенденція може продовжитися. Крім того, розвиток тепличного бізнесу сьогодні стримують високі капіталоукладення, адже вартість 1 м² теплиці виробництва Нідерландів вартує біля 20 тис. дол. США (558 тис. грн), а її окупність становить 8–12 років. Жоден банк в Україні не дасть такий кредит;

- виробництво овочів в основному розміщено у господарствах населення, частка яких в загальному виробництві складає 85,7%, що стримує впровадження інновацій. Ось чому урожайність залишається на низькому рівні (19,8 т/га), коли у с. г. підприємствах вона сягає 43 т/га, але внаслідок того, що ця категорія господарств тільки 14,3%, це не має суттєвого впливу на середній рівень урожайності по країні (20,1 т/га). Це відкидає Україну на 11 рейтингову позицію серед розвинених країн світу. Така ситуація спричинена недостатніми обсягами інвестицій у розвиток галузі. Технічний аспект проблеми підвищення урожайності овочів криється

в зношеності: машинно-тракторного парку, дощувальної техніки та низької частки площ овочів під краплинним зрошенням;

- державна підтримка галузі практично відсутня. Так, існують грантові програми для аграріїв у межах нового проекту «є Робота». Програми стосуються створення садів і теплиць. На 2023 рік уряд України затвердив грантові заявки на 20 га теплиць на суму 70 млн. грн. Проте, внаслідок військової агресії та через проблеми з постачанням електроенергії ці проекти стримуються.

Хоча до ціни додалися ще інші фактори. Енергетична криза, яку створювала країна-агресор, завадила збереженню великої частини врожаю. Другий фактор полягає в тому, що багато овочів, перш за все, цибуля та морква, вирощувалися в Херсонській і Запорізькій областях. Через окупацію овочі не були доступні українському споживачеві. Водночас, за оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України у цьому році аграрії планують збільшити посівні площі під цибулею, морквою та іншими овочами, тому очікується більший урожай. Так, наприклад, у Рівненській області стартувала весняна посівна. У 2023 році планують засіяти близько 437 тис. га. Особливий акцент буде робитися на овочеві та експортно орієнтовані культури [10].

Для подолання дефіциту овочів необхідно вжити ряд заходів:

- розширити площі вирощування овочів борщової групи та малопоширених овочевих культур в західних, центральних та південних регіонах країни (Черкаська, Київська, Полтавська, Вінницька, Хмельницька, Кіровоградська, Дніпропетровська, Одеська області) в межах 67,0-80,0 тис. га;

- розширити площі вирощування теплолюбних овочевих культур (томат, перець, баклажан, баштанні культури) у Миколаївській, Дніпропетровській, Кіровоградській, Одеській областях в межах 25,0–26,5 тис. га;

- шляхом запровадження інноваційних технологій, наукового супроводу галузі та підвищення частки спеціалізованих крупнотоварних підприємств підвищити урожайність овочів від існуючих 20 до 25 т/га, що дасть змогу подолати дефіцит овочів та додатково отримати 2–2,5 млн. овочевої продукції;

- вирішити проблему активного впровадження високоефективних технологічних засобів, в т. ч. і крапельного зрошення, шляхом запровадження механізму часткового повернення коштів з місцевих бюджетів та інших альтернативних джерел (гранди, допомога волонтерів, зарубіжних організацій) для придбання поливного обладнання в рамках пільгових програм зрошення;

- вирішити проблему логістичного забезпечення, посилити розвиток альтернативного виду транспорту (залізничного, річкового);

- для повноцінного формування товаропотоків посилити заходи щодо налагодження функціонування овочевих кооперативів;

- розширити постачання овочів та продуктів їх промислової переробки в рамках міжрегіонального обміну.

Крім того, розповсюдження інноваційних розробок вітчизняної науки у галузі овочівництва дозволить

вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки громад на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії, а післявоєнного відновлення країни.

Застосування новітніх технологій вирощування сільськогосподарських культур, створення необхідних умов для розвитку ринкової інфраструктури, малого та середнього бізнесу в аграрній сфері, залучення інвестицій та поліпшення ресурсного забезпечення товаровиробників сприятимуть ефективному функціонуванню високопродуктивного аграрного виробництва, підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, покращенню рівня життя сільської населення, будуть надійною гарантією продовольчої безпеки України. Отже, для сталого розвитку галузі овочівництва і сільських територій регіонів насамперед необхідно покращити умови для підвищення рівня інвестиційної привабливості окремих регіонів і територій.

Результати багаторічних комплексних дослідів наукових установ НААН України, а також досвід передових господарств свідчать, що розвиток овочівництва повинен базуватися на ефективному використанні раціональної системи сівозмін, що в поєднанні з добривами та іншими засобами підвищує його родючість, позитивно впливає на водний і поживний режими, мікробіологічні процеси й фітосанітарний стан ґрунту [13]. З іншого боку, розвиток оптимального виробництва овочевої продукції в Україні пов'язується зі створенням високопродуктивних адаптованих до конкретної зони та регіону сортів та гібридів овочевих культур [14, 15]. Кардинальні зрушення в розвитку агропромислової сфери можливі лише на основі інноваційного типу виробництва, більш повного використання усіх економічних важелів та стимулів, включаючи, насамперед, величезний напрацьований потенціал вітчизняної науки.

Науковцями Інституту було досліджено ефективність застосування нових розробок інституту, зокрема сортових технологій вирощування та окремих технологічних прийомів при вирощуванні овоче-баштанних культур з метою підвищення їх економічної ефективності виробництва. Для цього було закладено дослідно-випробувальні ділянки в різних кліматичних зонах, головними виконавцями цієї роботи були: ФГ «Лан» Полтавської області, Інститут сільського господарства Північного сходу, Уманський національний університет садівництва (Лісостеп), ФГ «Агро МС», Запорізької області (центральної Степ), Ніжинський агротехнічний інститут, Тернопільської області (Полісся). В результаті випробування доведено достовірність отриманих результатів, визначено їх привабливість та ефективність для конкретних умов виробництва з метою підвищення науково-технічного прогресу в АПК. Сьогодні можна констатувати, що виробники сільськогосподарської продукції, які співпрацюють з науковими установами НААН, нарешті пересвідчилися, що наукові рекомендації та науковий супровід дійсно стали товаром на ринку і реально впливають на стале нарощування виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Впровадження наукових зонально адаптованих рішень

в овочівництві дозволить вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки громад, підвищити рівень координації системи дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії, та післявоєнного відновлення країни. Соціально-економічна значимість розробки полягає у тому, що вона створить основу ефективного формування та функціонування галузі овочівництва, сталого його розвитку, удосконалення та укріплення самозабезпечення регіональних овочевих ринків, може бути використана в роботі державних органів влади різних рівнів, підприємствами різних сфер та форм власності в галузі овочівництва. Завданням сталого розвитку та інноваційно-інвестиційного забезпечення вирішить проблему забезпечення здоров'я нації та продовольчої і національної безпеки, зменшення її імпортозалежності та укріплення євроінтеграційної політики України та виступити в якості гаранта продовольчої безпеки країни та збереження здоров'я майбутніх поколінь в небезпечний час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гамаюнова В.В., Філіп'єв І.Д., Сидякіна О.В. Сучасний стан та проблеми родючості ґрунтів південного регіону України. *Таврійський науковий вісник* : збірник наук. праць. Херсон : «Айлант», 2005. Вип. 40. С. 130–135.
2. Литвин С.О. Як окупація Херсона змінить ціни на овочі та фрукти <https://agroveview.com/content/yak-okupacziya-hersona-zminyt-cziny-na-ovochi-ta-frukty>. (дата звернення: 15.04.2023).
3. Сільське господарство України за 2021 рік. Статистичний збірник <https://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 10.04.2023).
4. Тихонова Н.О. Баланс виробництва та споживання овочевої продукції в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв: МНАУ, 2016. Вип. 11. С. 28–31 <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/8.pdf>
5. Сич З. Д., Хареба В. В. Можливості українського овочівництва в умовах глобальної засухи. *Овочівництво і баштанництво*. 2004. Вип. 49. С. 3–10.
6. Скільки овочів та фруктів слід їсти щодня – пояснює біологиня. 12.06.2019 р. <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=88035> (дата звернення: 12.04.2023).
7. Розпорядження КМУ від 10 липня 2019 р. № 526-р. «Про схвалення стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року» <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku> (дата звернення: 10.04.2023).
8. Україна опустилася на 85 місце в сучасному рейтингу конкурентоспроможності WEF. <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html>. (дата звернення: 10.04.2023).
9. Споживчий кошик українця у 2021 році. <https://www.uk-legal.od.ua/spozhivchiy-koshik-ukraincy-u-2021-roci-rulo/> (дата звернення: 10.04.2023).
10. Ящук Н. В. Україні збільшуються площі з овочевими культурами <https://techhorticulture.com/v-ukrayini-zbilshuyutsya-ploshhi-z-ovochevymy-kulturamy>. (дата звернення: 10.04.2023).

11. Мацибора Т. В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 49.
12. Наукові основи адаптації систем землеробства до змін клімату : Монографія. Присвячена 100-річному ювілею Національної академії аграрних наук України / за ред. Р. А. Вожегової. 2018. Херсон : «ОЛДІ-ПЛЮС». 752 с.
13. Косенко Н.П., Погорелова В.О., Бондаренко К.О. Характеристика перспективних ліній томата (*Solanum Lycopersicum* L.) та нових сортів селекції Інституту зрошуваного землеробства. *Таврійський науковий вісник* : зб. наук. праць. Херсон : Видавничий Дім «Гельветика». 2019. Вип. 109. Т. 1. С. 70–75. DOI: 10.32851/2226-0099.2019.109-1.11
14. Шабля О.С., Холодняк О.Г. Маркетингові засади просування сортів баштанних культур вітчизняної селекції в Україні. *Овочівництво і баштанництво*. 2021. Вип. 70. С. 125–135. DOI:10.32717/0131-0062-2021-70-125-135
9. Spozhivchiy koshik ukraincyu u 2021 roci [Consumer basket of a Ukrainian in 2021]. <https://www.uk-legal.od.ua/spozhivchiy-koshik-ukraincyu-u-2021-roci-rulo/> [in Ukrainian].
10. Yashchuk, N.V. (2023). Ukrayini zbilshuyutsya ploshchi z ovochevymy kulturamy [In Ukraine, the area with vegetable crops is increasing]. <https://techhorticulture.com/v-ukrayini-zbilshuyutsya-ploshhi-z-ovochevymy-kulturamy> [in Ukrainian].
11. Matsyhora, T.V. (2018). Investytsiyna pryvablyvist ahrarnoho sektoru Ukrayiny: rehionalnyy aspekt [Investment attractiveness of the agricultural sector of Ukraine: regional aspect]. *Економіка АПК*, 3, 49–55 [in Ukrainian].
12. Vozhehova, R.A. (Ed.). (2018). Naukovi osnovy adaptatsii system zemlerobstva do zmin klimatu [Scientific basis of adaptation of agricultural systems to climate change]. Kherson: OLDI-PLUS [in Ukrainian].
13. Kosenko, N.P., Pohorielova, V.O., & Bondarenko, K.O. (2018). Kharakterystyka perspektyvnykh linii tomata (*Solanum lycopersicum* L.) ta novykh sortiv selektsii Instytutu zroshuvanoho zemlerobstva [Characteristics of promising lines of tomato and new selection varieties of the Institute of Irrigated Agriculture]. *Taurian Scientific Bulletin*, 109(1), 70–75 DOI: 10.32851/2226-0099.2019.109-1.11 [in Ukrainian].
14. Shablia, O.S., & Kholodniak, O.H. (2021). Marketynhovi zasady prosuvannia sortiv bashtannykh kultur vitchyznianoї selektsii v Ukraini. [Marketing principles of promotion of varieties of melon crops of domestic breeding in Ukraine]. *Vegetable and melon growing*, 70, 125–135 DOI:10.32717/0131-0062-2021-70-125-135 [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Gamayunova, V.V., Filipiev, I.D., & Sidiyagina, O.V. (2005). *Suchasniy stan ta problemi rodyuchosti gruntiv pivdennoho regionu Ukraini [The current state and problems of soil fertility in the southern region of Ukraine]*. Kherson : «Aylant» [in Ukrainian].
  2. Lytvyn, S.O. (2022). Yak okupatsiya Khersona zminyt tsiny na ovochi ta frukty [How the occupation of Kherson will change the prices of vegetables and fruits]. <https://agroreview.com/content/yak-okupacziya-hersona-zminyt-cziny-na-ovochoi-ta-frukty> [in Ukrainian].
  3. Statystychnyy zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrayiny za 2021 rik» [Statistical collection «Agriculture of Ukraine» for 2021]. <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
  4. Tykhonova, N. O. (2016). Balans vyrobnytstva ta spozhyvannia ovochevoi produktsii v Ukraini [The balance of production and consumption of vegetable products in Ukraine]. *Global and national economic problems*. Mykolaiv: MNAU, 11, 28–31. <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/8.pdf> [in Ukrainian].
  5. Sych, Z. D., & Khareba, V. V. (2004). Mozhlyvosti ukrayinskoho ovochivnytstva v umovakh hlobali-zatsiyi. [Possibilities of Ukrainian vegetable growing in the conditions of globalization]. *Vegetable and melon growing*, 49, 3–10 [in Ukrainian].
  6. Skilky ovochiv ta fruktiv slid yisty shchodnia – poiasniuie biolohynia [How many vegetables and fruits should be eaten every day – the biologist explains]. 12.06.2019. <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=88035> [in Ukrainian].
  7. Rozporiadzhennia KMU vid 10 lypnia 2019 r. No 526-r «Pro skhvalennya Stratehii rozvytku sfery innovatsiynoyi diyalnosti na period do 2030 roku» [On the approval of the Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period up to 2030]. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovatsiynoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku> [in Ukrainian].
  8. Ukrayina opustylasya na 85 mistse v suchasnomu reyтынhu konkurentospromozhnosti WEF [Ukraine fell to 85th place in the modern WEF competitiveness rating]. <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html>. [in Ukrainian].
- Шабля О.С., Рудь В.П., Косенко Н.П. Стан та перспективи розвитку галузі овочівництва в умовах війни**
- Мета.** Проаналізувати сучасний стан галузі овочівництва, здійснити прогноз подальшого розвитку галузі в Україні. **Методи дослідження** – сукупність загальнонаукових методів і підходів емпіричного та теоретичного пізнання: абстрактно-логічний, системного підходу, статистичний, монографічний, моделювання, комплексного аналізу, узагальнення. **Результати.** У статті здійснено аналіз сучасного стану виробництва овочів в Україні, встановлено основні проблеми його розвитку в сучасних умовах. На підставі досліджень проаналізовано стан галузі, здійснено прогноз розвитку овочівництва України та наведено результати досліджень з розробки та удосконалення зонально адаптованих технологій вирощування овоче-баштанної продукції. Встановлено доцільність використання запропонованих інновацій, визначено їх привабливість та ефективність для конкретних умов виробництва з метою підвищення науково-технічного прогресу в АПК. Встановлено, що впровадження зонально адаптованих рішень в овочівництві дозволить вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки громад, підвищити рівень координації системи дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії, або післявоєнного відновлення країни. **Висновки.** Впровадження наукових зонально адаптованих рішень в овочівництві дозволить вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки

громад, підвищити рівень координації системи дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії, або післявоєнного відновлення країни. Соціально-економічна значимість розробки полягає у тому, що вона створить основу ефективного формування та функціонування галузі овочівництва, сталого його розвитку, удосконалення та укріплення самозабезпечення регіональних овочевих ринків, може бути використана в роботі державних органів влади різних рівнів, підприємствами різних сфер та форм власності в галузі овочівництва. Завдання сталого розвитку та інноваційно-інвестиційного забезпечення вирішить проблему забезпечення здоров'я нації та продовольчої і національної безпеки, зменшення її імпортозалежності та укріплення євроінтеграційної політики України та виступити в якості гаранта продовольчої безпеки країни та збереження здоров'я майбутніх поколінь в небезпечний час війни.

Ключові слова: сільське господарство, овочівництво, впровадження, ефективність, виробництво, агро-кліматичні зони.

Shablya O.S., Rud V.P., Kosenko N.P. State and prospects of the development of the vegetable growing industry in the conditions of war

Purpose of the research is to analyze the current state of the vegetable growing industry, to make a forecast of the further development of the industry in Ukraine.

Methods. The article uses a set of general scientific methods and approaches of empirical and theoretical knowledge: abstract-logical, systemic approach, statistical, monographic, modeling, complex analysis, generalization.

Results. The article analyzes the current state of vegetable production in Ukraine, identifies the main problems of its development in modern conditions. On the basis of research, the state of the industry was analyzed, a forecast was made for the development of vegetable growing in Ukraine, and the results of research on the development and

improvement of zonally adapted technologies for growing vegetable and fruit products were given. The feasibility of using the proposed innovations was established, their attractiveness and effectiveness for specific production conditions were determined in order to increase scientific and technical progress in the agricultural sector. It was established that the implementation of zonally adapted solutions in vegetable production will allow solving the issue of economic independence of individual regions, food security of communities, and increasing the level of coordination systems of actions of management bodies, business entities, scientists and investors on the basis of sustainable development in conditions of military aggression or post-war recovery of the country.

Conclusions. The implementation of scientific zonally adapted solutions in vegetable production will allow to solve the issue of economic independence of individual regions, food security of communities, increase the level of coordination of the system of actions of management bodies, economic entities, scientists and investors on the basis of sustainable development in conditions of military aggression or post-war recovery of the country. The socio-economic significance of the development lies in the fact that it will create a basis for the effective formation and functioning of the vegetable growing industry, its sustainable development, improvement and strengthening of the self-sufficiency of regional vegetable markets, it can be used in the work of state authorities of various levels, enterprises of various spheres and forms of ownership in vegetable growing industry. The task of sustainable development and innovation and investment support will solve the problem of ensuring the health of the nation and food and national security, reducing its import dependence and strengthening the European integration policy of Ukraine, and acting as a guarantor of the country's food security and preserving the health of future generations in a dangerous time of war.

Key words: agriculture, vegetable growing, implementation, efficiency, production, agro-climatic zones.